

”Terveisiä elämästä!”

Vanhuus ja vanheneminen Aila Meriluodon päiväkirjassa *Tältä kohtaa*

Hannamari Kilpeläinen

Kirjallisuuden kandidaatintutkielma

Taiteiden ja kulttuurintutkimuksen laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Anna Helle

Opponentti: Maaret Peltonen

Kevät 2016

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
2 PÄIVÄKIRJA OMAELÄMÄKERRALLISEN KIRJALLISUUDEN LAJINA	6
2.1 Päiväkirja.....	6
2.2 Julkaistu päiväkirja	7
2.3 Päiväkirjan merkitys Aila Meriluodolle.....	10
3 VANHUUDEN REPRESENTAATIO	13
3.1 Representaation käsite	13
3.2 Median vanhuuskuvat	14
4 VANHUUS JA VANHENEMINEN <i>TÄLTÄ KOHTAA</i> -PÄIVÄKIRJASSA	16
4.1 ”Vielä en aio pirstoutua” – Vastarinta vanhenemistä kohtaan.....	16
4.2 ”Minusta tämä on jännää” – Kokemusrikas vanhuus	18
4.3 ”Kukaan ei auta” – Epätoivoinen vanhuus.....	20
4.4 ”Henkilökohtainen on poliittista” – Yhteenveto	23
5 PÄÄTÄNTÖ	26
LÄHTEET	28

1 JOHDANTO

Jotakin tapahtuu. Ei tarvitse asettua vanhuuteen. Se ei ole mukava istuin. Kävellään. Kepin varassa – okei. Mutta edelleenkin elossa. Edelleenkin eteenpäin. Ihan jännää. Koetaan. (Meriluoto 2010, 384.)

Vanhuus ja väestön vanheneminen ovat tämän hetken suomalaisessa yhteiskunnassa paljon puhuttavia ilmiöitä. Julkista keskustelua dominoivat huolestuneet puheenvuorot eläkepommista ja huoltosuhteen rapautumisesta. Samaan aikaan ihmiset elävät aktiivista elämää yhä pidempään ja yhä terveempinä johtuen yleisestä elintason ja hyvinvoinnin kasvusta. Vanhuuden ja vanhenemisen kuvastot ovat kuitenkin vielä kovin yksipuolisia ja tyypistettyjä, eivätkä vanhat ihmiset pääse ääneen kertomaan vanhuuden ja vanhenemisen kokemuksistaan. Toisaalta vanhat ihmiset nähdään fyysisesti ja psyykkisesti rapautuvina, taloudellisesti tuottamattomina riippakivinä, toisaalta hyvin toimeentulevina, aktiivisina eläkeläisinä, jotka matkustavat ja harrastavat vapaa-ajallaan runsaasti. Voisi siis sanoa, että vanhuus ja vanheneminen ovat murroksen tilassa (Jyrkämä 2001, 269).

Tästä huolimatta vanhuutta on tutkittu hämmästyttävän vähän. Vielä 2000-luvun alussa vanhuus oli sosiologisessa tutkimuksessa varsin marginaalinen tutkimuskohde, ja sosiologian perusoppikirjoissa sitä käsiteltiin lähinnä viittauksen omaisesti (Jyrkämä 2001, 270). Sosiaaligerontologinen tutkimus on tutkinut vanhuutta, vanhenemistä, ikää ja elämäntilaa, mutta tehnyt sen usein varsin yleistävästä perspektiivistä, jolloin vanhuuden ikäkauden monimuotoisuus, yksilöllinen erityisyys ja sukupuolierot on kadotettu (Vakimo 2001, 299). Humanistista tutkimusta vanhuudesta ja vanhenemisestä on tietojeni mukaan tehty vähän muutamia kandidaatintutkielmia lukuun ottamatta. Tämän vuoksi haluan tarttua aiheeseen omassa kandidaatintutkielmassani.

Kandidaatintutkielmani käsittelee Aila Meriluodon (s. 1924) tuoreinta julkaistua päiväkirjaa *Tältä kohtaa. Päiväkirja vuosilta 1975–2004* (2010). Aila Meriluoto on palkittu suomalainen runoilija, kirjailija ja kääntäjä. Läpimurtonsa Meriluoto teki esikoisrunokokoelmallaan *Lasimaalaus* vuonna 1946. *Tältä kohtaa* -päiväkirja on jatkoa vuosien 1944–1947 päiväkirjalle *Lasimaalauksen läpi* ja vuosien 1953–1975 päiväkirjalle *Vaarallista kokea*.

Meriluotoa on tutkittu paljon. Huomattavasti eniten tutkimuksia on tehty Meriluodon lyriikasta: laajin tutkimus on Pirjo-Maija Toivosen väitöskirja *Aila Meriluodon varhaislyriikan modernismi ja sen tausta* (1986). Meriluodon omaelämäkerrallisia teoksia on tutkinut Matti Pajuniemi pro gradussaan (1997) *Kirjailijan intiimi päiväkirja*, jonka tutkimusaineistona ovat Meriluodon päiväkirjat *Lasimaalauksen läpi* ja *Vaarallista kokea*. Tuorein Meriluodon omaelämäkerrallisia teoksia ja päiväkirjoja käsittelevä tutkimus on Tiiu Koistisen pro gradu *Raivokkaasti, läheltä, oman rytmini mukaan – kirjailijan elämän representaatio Aila Meriluodon autobiografisissa teoksissa* (2008), jossa Koistinen analysoi, millainen kuva kirjailijan työstä muodostuu Meriluodon omaelämäkerrallisten teosten läpi. Tietojeni mukaan *Tältä kohtaa* -päiväkirjaa ei ole aiemmin tutkittu vanhuuden viitekehyksen kautta.

Tältä kohtaa -päiväkirja on aikaisempiin Meriluodon päiväkirjajulkaisuihin verrattuna monimuotoisempi: se pitää sisällään erilaisia kausia, jotka näkyvät niin kirjoitusaiheissa kuin kielessäkin (Haavikko 2010). Päiväkirjamerkintöihin ovat tallentuneet arjen ilot ja surut, kirjoitustyöt ja ihmissuhdekiemurat kolmen vuosikymmenen ajalta. Päiväkirjan alussa Meriluoto on aktiivinen kirjailija, joka nauttii itsenäisestä elämästään ja murehtii vanhenemistaan, kun taas päiväkirjan loppuvaiheilla hän on aviomiehestään Jouko Paakkasesta¹ huolehtiva yli 80-vuotias nainen, jonka arki on täynnä vanhuuden mukanaan tuomia haasteita.

Tutkielmani tavoitteena on tarkastella vanhenemisen ja vanhuuden representaatioita Meriluodon *Tältä kohtaa* -päiväkirjan kautta. Representaatiolla tarkoitetaan uudelleen esittämistä, ja representaatiot välittävät ja rakentavat erilaisia arvostuksia ja mielikuvia esittämistään asioista (Paasonen 2010, 40–41). *Tältä kohtaa* -päiväkirja kattaa Meriluodon elämän 51-vuotiaasta 80-vuotiaaksi, ja vanheneminen ja vanhuus ovat eräitä sen merkittävimmistä teemoista. Tutkielmassani pyrin erittelemään vanhuusrepresentaatioiden tarkastelun kautta vanhenemisen kokemusta, siihen suhtautumista ja sen aiheuttamia reaktioita. Pyrin vastaamaan kysymyksiin siitä, millä tavoilla Meriluoto kirjoittaa vanhenemisesta, kuinka hän merkintöjensä perusteella kokee vanhenemisen ja millainen suhtautumistapa vanhuuteen näistä kirjoitustavoista muodostuu. Esittelen myös median vanhuuskuvastoa pyrkien vertaamaan sitä Meriluodon henkilökohtaiseen kokemukseen vanhenemisestä.

¹ Tästä eteenpäin viittaan Paakkaseen etunimellä ”Jouko”, koska sillä nimellä hän esiintyy päiväkirjassa.

Lähestyn *Tältä kohtaa* -päiväkirjaa jakamalla sen kolmeen osioon erilaisten ja keskenään ristiriitaisten vanhenemisen ja vanhuuden representaatioiden kautta. Suhtaudun vanhenemiseen jatkuvana, etenevänä prosessina, joka ei johda staattiseen lopputulokseen, “vanhana olemiseen”. Näen vanhenemisen ja vanhuuden jatkuvasti muotoutuvana, monitahoisena mutta vääjäämättömänä, ihmiselämälle ominaisena ajanjaksona, joka on vanhenemisen kokijan näkökulmasta jatkuvasti neuvottelujen kohteena. Analyysin tueksi luomieni kolmen representaatiokategorian kautta vanheneminen ja vanhuus näyttäytyvät kolmessa täysin erilaisessa valossa, jotka auttavat ymmärtämään vanhuutta median luomaa kuvastoa rikkaampana, ristiriitaisempana ja syvempänä ilmiönä.

On kiinnostavaa tutkia vanhuutta ja vanhenemistä juuri päiväkirjan kautta, koska päiväkirja on tila, jossa vanhuudesta voi puhua avoimesti, ristiriitaisena ja hämmentävänä kokemuksena. Päiväkirja on paikka, jossa yksityisen ihmisen subjektiivinen kokemus tulee näkyväksi – siitäkin huolimatta, että tarkastelussa on julkaistu ja julkiseksi tehty päiväkirja. Havaintojeni mukaan juuri tämä kokemus jää tavoittamatta julkisessa keskustelussa ja uskon, että subjektiivis-kokemuksellinen näkökulma vanhenemiseen ja vanhuuteen on tarpeellinen ja toivottu. Pyrin tavoittamaan ja tekemään näkyväksi representaatioita tarkastelemalla ja analysoimalla yksityisen ihmisen kokemuksen ilmiöstä, joka julkisessa keskustelussa ymmärretään lähinnä yhteiskunnallisena ongelmana.

2 PÄIVÄKIRJA OMAELÄMÄKERRALLISEN KIRJALLISUUDEN LAJINA

2.1 Päiväkirja

[--] the diary is only secondarily a text or a literary genre. Like correspondence, the diary is first and foremost an activity. Keeping a diary is a way of living before it is a way of writing. (Lejeune 2009, 153.)

Yksinkertaisesti määriteltynä päiväkirja on periodisesti kirjoitettu yksityinen muistikirja, joka etenee kronologisessa järjestyksessä. Se on kirjoitettu ensimmäisessä persoonassa, kirjoittajan näkökulmasta, ja se käsittelee kirjoittajan ajatuksia, tunteita ja elämäntapahtumia. (Vatka 2005, 16.)

Yleensä päiväkirjaan ei kirjoiteta jokaisen päivän joka ikistä tapahtumaa, ajatusta ja tunnetta. Päiväkirja on pikemminkin suodatin: aiheet, joista päiväkirjaan kirjoitetaan, ovat usein toistuvia ja jopa pakonomaisia, ja näin ollen myös kirjoittajan elämän kannalta merkittäviä ja ajankohtaisia. (Lejeune 2009, 179–180.) Meriluodon päiväkirjassa näitä toistuvasti käsiteltyjä elämän osa-alueita ovat muun muassa kirjailijan työ, parisuhde, ihmissuhdeongelmat ja vanheneminen.

Nina Säaskilahden (2011) mukaan päiväkirja on usein väline jäsentää päivittäisiä toimia: rutiininomainen kirjoittaminen on oman elämän hallitsemista kirjoittamalla tapahtuvan haltuunoton kautta. Säaskilahti mainitsee John Svensken, jonka mukaan päiväkirjakirjoittamisella on sekä toiminta- että rituaalifunktioita. Toimintafuktiolla tarkoitetaan omasta elämästä kirjoittamisen merkitystä arkisessa elämässä: säännöllisestä päiväkirjakirjoittamisesta voi muodostua myös automaation kaltainen tapa, jossa tärkeää on arkisten asioiden rekisteröinti rekisteröimisen vuoksi, ei niinkään syntyvän tekstin laatu tai sisältö. Esimerkiksi päiväkirjoille tyypilliset melko mielenkiinnottomat arkisten toimien kuvaukset tai merkinnät, joissa todetaan, ettei mitään kummempaa ole tapahtunut, voi selittää rekisteröimisen pakolla – näin ollen päiväkirja ei ole pelkästään oman elämän tapahtumien merkintäpaikka. Päiväkirjan rituaalifunktio taas näkyy samanlaisina toistuvien tapahtumien tallentamisessa, esimerkiksi sääolojen tai työtehtävien luetteloidemisessa, mikä liittyy

kirjoittamisen tuottaman jatkuvuuden ja turvallisuuden tunteeseen. Päiväkirjassa kirjoittaja on vapaa kuvaamaan omaa elämäänsä paitsi kertomuksen kaltaisena, myös kaoottisena ja epäselvänä, paikoillaan olevana, mahdollisuuksia pursuavana tai tyhjänä, vailla muotoa olevana. (Sääskilähti 2011, 107, 101–102, 109). Rituaalimaisia piirteitä Meriluodon päiväkirjassa ovat esimerkiksi samanlaisina toistuvat kuvaukset juhlapyhistä ja niihin valmistautumisesta. Päiväkirjan toimintafunktion viittaavia piirteitä taas ovat luettelomaiset raportit omasta fyysisestä kunnosta sekä arkisten toimien kuvailu: ”En tapaa ketään, vain Leenaa ja Sirkkaa joskus. Teen palapeliä ja ryyppään” (Meriluoto 2010, 69).

Syitä päiväkirjan kirjoittamiselle on monia. Lejeunen (2009) mukaan niistä tärkeimpiä ovat itsensä ilmaisu, itsereflektio, muistaminen ja mielihyvän hakeminen kirjoittamisesta. Itsensä ilmaisulla Lejeune viittaa kirjoittamiseen terapeutisena menetelmänä: päiväkirja toimii kuuntelijan kaltaisena keskustelukumppanina, jolle voi vuodattaa murheensa ja näin keventää henkilökohtaista, emotionaalista taakkaa. (Lejeune 2009, 194.) Itsereflektiivinen kirjoittamisen motiivi toteutuu, kun päiväkirja käsitetään tilana, jossa on mahdollista analysoida ja pohtia elämänvalintoja: menneitä, tulevia sekä niiden mahdollisia vaikutuksia. Päiväkirja voi toimia myös muistamisen välineenä: kirjoittamisen syy voi olla halu pysäyttää ajankulu, tarttua tiettyihin hetkiin, joita ei halua unohtaa ja kirjoittaa ne ylös tulevaisuutta varten. Mielihyvän hakemisella Lejeune taas viittaa kokemuksen muotoilemiseen tekstuaaliseen muotoon ja kehityksen näkemiseen omassa kirjoittamisessa. (Lejeune 2009, 195). Nämä kaikki kirjoittamisen syyt ovat läsnä myös Meriluodon päiväkirjassa, ja erittelen niitä lisää luvussa 2.3.

2.2 Julkaistu päiväkirja

Lejeune (2009) tekee selvän erottelun yksityisen päiväkirjan (*private journal*) ja julkaistun päiväkirjan (*published journal*) välille. Täältä kohtaa on Meriluodon yksityisistä päiväkirjamerkinnöistä koottu, toimitettu teos, jolloin sen voi olettaa eroavan Lejeunen yksityisen päiväkirjan määritelmästä. Lejeune kutsuu julkaistua ja toimitettua päiväkirjaa päiväkirjateokseksi² (*roman-journal*). Päiväkirjateoksissa pyritään jäljittelemään

² Norkolan (1996) suomennos

päiväkirjamaisia piirteitä säilyttämällä esimerkiksi päiväkirjan pitkäväteisyys ja luonnosmaisuus, toisteisuus ja uskoutuva sävy. (Norkola 1996, 45.)

Lejeunen mukaan päiväkirjan julkaiseminen alkuperäisessä, kirjoitetussa muodossaan on harvinaista: suurin osa päiväkirjoista ei sovi sellaisenaan julkaistavaksi pituutensa ja toisteisuutensa takia, joten tarvitaan editoimista (Lejeune 2009, 31). Kärjistäen Lejeune jopa väittää, että päiväkirja on kenties täysin soveltumaton julkaistavaksi, sillä päiväkirjan editointiprosessin aikana tehty siistiminen, karsiminen ja uudelleenjärjestely muuttavat päiväkirjan luonnetta ratkaisevasti niin, että editoitu päiväkirja on vain edeltäjänsä haamu (Lejeune 2009, 154).

Todellisen, autenttisen päiväkirjan tunnusomaisia piirteitä ovat katkonaisuus, aukkoisuus, viittaukset asioihin, jotka vain kirjoittaja voi tietää, toisteisuus sekä epäkerronnallisuus³ (Lejeune 2009, 170). Päiväkirja eroaa esimerkiksi autobiografiasta siinä, että päiväkirjan kirjoittaja kirjoittaa tietämättä, kuinka elämä tulee etenemään ja mitä seuraavaksi tulee tapahtumaan, tai kuinka päiväkirja tulee loppumaan (Lejeune 2009, 202).

Anna Makkosen (1993) näkemys päiväkirjan tunnusomaisista piirteistä poikkeaa Lejeunen autenttisen päiväkirjan määritelmästä, eikä hän suhtaudu yhtä jyrkästi julkaistuun päiväkirjaan. Makkosen mukaan päiväkirjaan usein syntyy itsestään juonellista yhtenäisyyttä, koska kirjoittaja oletettavasti lukee aikaisempia merkintöjään ja arvioi kokemuksiaan uudelleen. Edes päiväkirjanpitäjä ei ole vapaa muiden kirjallisuudenlajien vaikutuksesta, jolloin päiväkirjaa kirjoittaessa voi tiedostamatta luoda kaunokirjallisia vaikutteita, yhtenäistä kokonaisuutta. Esimerkiksi läpi elämän pidettyihin päiväkirjoihin rakentuu väistämätön juoni, kronologinen tarina, kun kirjoittaja vanhenee ja vanhetessaan kohtaa erilaisia ikään liittyviä elämänvaiheita. Päiväkirjoja on myös mahdollista lukea kuin romaaneja: lukija tutustuu henkilöihin, seurailee ja ennakoii päiväkirjan tapahtumia sekä havaitsee toistuvia teemoja. (Makkonen 1993, 371–372). Päiväkirjasta voi siis muodostua johdonmukainen, jopa juonellinen kokonaisuus, eikä se välittömästi tee siitä epäautenttista. Meriluodon päiväkirjan kohdalla nimenomaan ikä jaksottaa päiväkirjaa ja tuo siihen juonellista koheesiota.

Lisäksi jo päiväkirjaa kirjoittaessaan päiväkirjuri ajattelee tekstilleen vastaanottajan, tekstinsisäisen yleisön, jota narratologiassa kutsutaan ”kerronnalliseksi puhetoveriksi”. Päiväkirjan kerronnallinen puhetoveri on päiväkirjan kirjoittajan kuvitteleva päiväkirjan

³ (*non-narrative*) Autenttisisä päiväkirjassa ei Lejeunen mukaan ole klassisen kerrontarakenteen alkua, keskikohtaa ja loppua.

lukija, josta kielivät esimerkiksi päiväkirjatekstissä olevat puhuttelut, kysymykset ja pyynnöt. (Vatka 2005, 158.) Usein päiväkirjatekstin kuviteltu vastaanottaja on tulevaisuuden minä (Makkonen 1993, 370).

Myös ajatus siitä, että yksityisen ihmisen salainen päiväkirja olisi todellisempi tai autenttisempi päiväkirja kuin julkaistu, on ongelmallinen. Myös yksityisissä päiväkirjoissa tehdään korjauksia, sivuja revitään irti ja tekstiä tuhotaan lukemiskelvottomaksi, jolloin päiväkirjan voi käytännössä uudelleenkirjoittaa kokonaan jälkikäteen, vaikka se olisikin tarkoitettu pelkästään itselle. (Lejeune 2009, 226.)

Meriluodon päiväkirjan kohdalla on vaikea sanoa, kuinka paljon editointia on tehty. Kiitossanoissaan Meriluoto kiittää päiväkirjan toimittanutta Anna-Liisa Haavikkoa epäolennaisuuksien ja toiston hienovaraisesta karsimisesta. *Tältä kohtaa* -päiväkirjan loppuvaiheilla Meriluoto aloittaa aikaisempien päiväkirjojensa editointiprosessin, joten voisi olettaa, että hän on tietoinen myös siitä, että hänen nykyinen päiväkirjansa (*Tältä kohtaa*) voidaan vielä joskus julkaista. Aiempia päiväkirjoja editoidessaan Meriluoto peräänkuuluttaa rakenteen merkitystä: ”Tärkeintä olisi rakenne, sellaiseen aina pyrin. Ehkä sekin vielä löytyy, karsimalla” (Meriluoto 2010, 209). Voi siis olettaa, että myös *Tältä kohtaa* -päiväkirjan editointityö on keskittynyt juuri rakenteeseen. Päiväkirjaa kirjoittaessaan Meriluoto on oletettavasti ajatellut julkaisumahdollisuutta, mikä on voinut lisätä esimerkiksi itsesensuuria ja merkintöjen siistimistä jo kirjoitusvaiheessa. Lisäksi *Tältä kohtaa* -päiväkirjan kohdalla on kysymys vielä elossa olevan kirjailijan päiväkirjasta, jolloin vastaanottoa ja sen aiheuttamia reaktioita on jouduttu miettimään enemmän kuin esimerkiksi jo edesmenneen kirjailijan päiväkirjaa editoidessa.

Vaikka Meriluodon päiväkirjaa onkin siistitty ja uudelleenjärjestelty, se sisältää silti paljon hyvin intiimiä materiaalia esimerkiksi seksuaalisuudesta, aviomiehen alkoholismista ja mielenterveysongelmista. Suurinta osaa päiväkirjassa esiintyvistä henkilöistä kutsutaan heidän oikeilla nimillään muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta.

Loppujen lopuksi kysymys Meriluodon päiväkirjan autenttisuuden asteesta, itsesensuurin määrästä tai editointiprosessin vaikutuksesta julkaistun päiväkirjan sisältöön on tutkimukseni kannalta epäolennainen, vaikkakin kiinnostava. Analyysissä keskityn vanhuuden ja vanhenemisen representaatioihin ottamatta kantaa siihen, kuinka autenttinen päiväkirja on. Luultavasti *Tältä kohtaa* -päiväkirja määrittyy ennen kaikkea Lejeunen mainitsemaksi päiväkirjateokseksi. Analyysiosiossa puhuessani Meriluodosta viittaan päiväkirjan

päähenkilöön, Aila Meriluotoon, enkä ota kantaa siihen, onko tämä päiväkirjan Aila Meriluoto todellinen, edelleen elävä Meriluoto. Päiväkirjan julkaisu ja siihen liittyvät siistimistöimenpiteet eivät kuitenkaan vähennä päiväkirjasta välittyvää kokemuksellista arvoa: en näe merkitystä sillä, kenen kokemus on kyseessä, kunhan kokemus on yksityisen ihmisen.

2.3 Päiväkirjan merkitys Aila Meriluodolle

Päiväkirjassaan Aila Meriluoto kirjoittaa paljon päiväkirjasta itsestään – siitä, mikä päiväkirja on, miksi hän kirjoittaa sitä sekä mitä päiväkirja ja siihen kirjoittaminen hänelle merkitsevät. Meriluodon päiväkirjan kirjoittamisessa on paljon piirteitä terapeuttisesta, itsehoidollisesta kirjoitusmenetelmästä. Itsehoidollinen kirjoittaminen ei välttämättä ole tietoisista, vaan se on pikemminkin omaksuttu tapa ja itseilmaisun keino (Lindquist 2009, 75). Monet Meriluodon mainitsemista päiväkirjan kirjoittamisen motiiveista ovat samoja, joita erittelin luvussa 2.1.

Meriluodolle päiväkirja on ehdottomasti intiimi, yksityinen ja subjektiivinen kirjoitusalue: päiväkirjaan kirjoittaminen on kuin ”small talkia” oman itsensä kanssa (Meriluoto 2010, 140). Päiväkirjakirjoittamiselle olennaista on yksinolo ja ajan ottaminen itselleen, sillä Meriluoto mainitsee toistuvasti kirjoittavansa niinä hetkinä, jolloin esimerkiksi aviomies Jouko on poissa, joko luennolla tai nukkumassa: ”Jouko meni nukkumaan, minä istun tässä, ehkä vain kootakseni itseäni, ollakseni minäminä” (Meriluoto 2010, 138). Oman tilan ottamisen motiivi voi olla erityisen vahva myös siksi, että päiväkirjamerkintöjen perusteella Meriluodon ja Joukon parisuhde on hyvin läheinen. Näin ollen Meriluodolle päiväkirja on intiimi ja yksityinen alue myös parisuhteen sisällä. Päiväkirja on luonteeltaan myös salainen, ainakin kirjoitusvaiheessa: kun Meriluoto epäilee Joukon lukeneen hänen päiväkirjaansa salaa, hän kokee sen jokseenkin loukkaavana, toisen sieluun tunkeutumisena (Meriluoto 2010, 281).

Päiväkirja on alusta identiteettityölle. Meriluoto kokee päiväkirjaan kirjoittamisen olevan ”omaan napaansa tuijottamista” ja omaan itseensä tutustumista (Meriluoto 2010, 278, 209). Onkin yleistä, että päiväkirjan kirjoittajat tähtäävät introspektioon eli itsetarkkailuun: päiväkirjan kirjoittamista motivoi halu oppia tuntemaan itsensä paremmin, ikään kuin maalataksaan omakuvaa itsestään (Lejeune 2009, 153). Meriluodolle päiväkirja on oman

itsensä peilaamista ja peilikuvan tarkastelua, kartan piirtämistä, jotta tajuaisi, missä on – siis identiteetin hahmottamista ja hahmottumista kirjoittamisen avulla:

Jouko jälleen luennolla, silloin voi pitää peiliä sielunsa edessä. Ei juuri muulloin, mutta tärkeää on edes pieni välimatka. Kirjoitan kuin piirtäisin. Nopeaa kokonaisuutta. Karttaa. (Meriluoto 2010, 106.)

Asioihin, tunteisiin ja kokemuksiin saa välimatkaa kirjoittamalla, jolloin kokemusten erittely on helpompaa ja niihin voi muodostaa objektiivisen suhteen. Etäisyyden ottaminen kokemuksiin ja tunteisiin myös lisää hallinnan kokemusta omasta elämästä. (Lindquist 2009, 81–82.) Identiteettityön merkitys päiväkirjan kirjoittamisessa näkyy vahvasti myös siinä, kuinka Meriluoto jäsentää vanhenemistaan ja vanhuuttaan päiväkirjan kautta.

Päiväkirjan kirjoittamisen motiiveista vahvin on terapeutin purkautuminen, jonka Meriluoto kokee välttämättömänä:

Ja tietyllä tavalla harvasyinen koko päiväkirja on, se kertoo ehkä liian usein juuri noista huonoista hetkistä. Koska se on purkautumista, siinä sen tehtävä. Ei se ole eepistä kuvailua, ei edes muistelmia. Se on viesti suoraan kraatterin sisältä, sulan laavan keskeltä – ja välillä jähmettyneenkin laavan ja harmaan tuhkan. (Meriluoto 2010, 209.)

Psyykkisestä pahoinvoinnista kirjoittaessa purkautuva kirjoittaminen tuokin hetkellistä helpotusta ja mahdollistaa psyykkisen tasapainon säätelyn: purkautumiskanavana päiväkirja mahdollistaa tunteiden, kokemusten ja ajatusten käsittelyn ja jäsentämisen. Mieltä vaivaavista asioista kirjoittaminen ikään kuin tyhjentää mielen. (Lindquist 2009, 79–80.) Päiväkirja onkin Meriluodolle purkautumisväylä; paikka, jossa psyykkisen pahan olon voi kirjoittaa ulos itsestään, jotta elämä soljuisi eteenpäin kevyempänä: ”Päiväkirja on seula: siihen jää pois heitettävä kuona. Elämä, kokeminen, virtaa kirkkaana eteenpäin.” (Meriluoto 2010, 121).

Meriluoto alleviivaa kirjoittavansa päiväkirjaan ennen kaikkea negatiivisia asioita, oman elämänsä huolia ja harmejä: välillä hän ihmettelee, mikä saa hänet kirjoittamaan ”pelkistä surkeuksista” (Meriluoto 2010, 279). Päiväkirja antaakin yleensä vain osittaisen ja jopa karikatyyrimäisen kuvan sen kirjoittajasta ja tämän elämästä, mikä johtuu päiväkirjan suodatinmaisesta luonteesta (Lejeune 2009, 153, 179).

Meriluoto kirjoittaa usein olevansa pahoillaan siitä, kuinka suurin osa merkinnöistä on negatiivissävytteisiä. Meriluoto toistuvasti jopa puolustelee Joukoa, jonka alkoholi- ja mielenterveysongelmista kirjoittaa paljon, sillä ne vaikuttavat heidän parisuhteeseensa merkittävästi: ”Minä olen vuosikausia purkanut päiväkirjoihini pahoja asioita. Ehkä sekin on

väärin. Koska meillä on tosi hienoja aikoja, nytkin. Mutta eihän silloin ole tarvetta purkautua.” (Meriluoto 2010, 345). Meriluoto jopa epäilee, että päiväkirjamerkintöjen kautta heidän yhteiselämästään saa valheellisen kuvan, sillä merkintöihin jäljentyy vain vaikea arki, kun taas intiimit, lämpimät asiat jäävät merkintöjen ulkopuolelle (Meriluoto 2010, 131).

Itsehoidollinen kirjoittaminen voi olla nimenomaan negatiivisiin tunteisiin ja kokemuksiin kiinnittyvää, jolloin erityisesti pahoinvointi sysää kirjoittamaan (Lindquist 2009, 75–76). Tällöin tasaisen arjen tallentaminen kirjoittamalla voi olla vaikeampaa, ja merkinnät keskittyvät lähinnä vaikeisiin aikoihin. Samaa sanoo myös Meriluoto: ”Ei ihminen onnestaan kirjoita. Ei osaa.” (Meriluoto 2010, 121.)

Päiväkirjalla on suuri merkitys myös Meriluodon kirjailijan työlle. Meriluoto käsittää päiväkirjakirjoittamisen ja luovan kirjoittamisen erilaisiksi kirjoittamisen alueiksi, jotka sekä kilpailevat keskenään, että tukevat toisiaan:

Minussa on kaksi maailmaa – ulottuvuutta. Toinen minä kirjoittaa kirjojani, runoa ja proosaa. Toisessa kirjoitan päiväkirjaa, sitä konkreettista, toimivaa – ja toimimatonta. Ne kaksi painivat keskenään, ehkä auttavatkin toinen toistaan, kun niikseen sattuu. Ei ehkä pitäisi lukea pelkästään näitä päiväkirjoja. Ja ehkä ei pelkästään runojakaan. Ne tukevat toisiaan. Ainakin minussa. Sitä luovaakin puolta. (Meriluoto 2010, 158.)

Meriluoto kokee päiväkirjaan kirjoittamisen puhdistavana rituaalina: hän nimittää päiväkirjaa ”siivouskirjaksi”, joka mahdollistaa kirjailijan työn (Meriluoto 2010, 275). Hän siis käyttää päiväkirjakirjoittamista tietoisesti muun kirjoittamisen tukena: ”[--] otinkin tämän päiväkirjan esiin. On pakko ”puhdistautua” ennen kuin yltää luovaan tekstiin” (Meriluoto 2010, 275).

3 VANHUUDEN REPRESENTAATIO

3.1 Representaation käsite

Representaatio ymmärretään perinteisesti asiana, joka viittaa johonkin itsensä ulkopuoliseen: representaatiot esittävät tai välittävät toistoja jostain itseään alkuperäisemmästä (Knuuttila & Lehtinen 2010, 8–12). Representaatioilla tarkoitetaan siis ”yhtäältä symbolisia merkkejä, jotka viittaavat johonkin muuhun ja edustavat sitä. Toisaalta representaatio viittaa tähän merkityksenantoon toimintana ja tekoina” (Paasonen 2010, 40). Representaatio-käsitteen kautta on mahdollista tarkastella kulttuuristen merkkien vaikutuksia ja merkityksiä esimerkiksi tutkimalla erilaisten kuvastojen rakentumista ja toimintaa kulttuurisissa ja yhteiskunnallisissa viitekehyksissä (Paasonen 2010, 40).

Representaatiolla tarkoitetaan uudelleen esittämistä (eng. representation): se on tapahtuma, jossa kuviin, objekteihin ja ihmisiin yhdistetään erilaisia merkityksiä samalla antaen merkityksiä myös ympäröivälle maailmalle ja sen sosiaalisille suhteille. Representaatio on samaan aikaan sekä esittävä, edustava että tuottava. Representaatiot rakentavat ja välittävät erilaisia arvostuksia, mielikuvia ja määritelmiä: ne eivät siis vain heijasta yhteiskunnallisia arvoja, vaan myös osallistuvat niiden muotoutumiseen. (Paasonen 2010, 40–41). Koska representaatiot edustavat itseään laajempia kokonaisuuksia tai kategorioita, myös kirjallisuuden vanhuuskuvat edustavat vanhuutta sosiaalisena, kulttuurisena ja yhteiskunnallisena kategoriana: esimerkiksi Meriluodon *Tältä kohtaa* -päiväkirja osallistuu laajempaan keskusteluun vanhuudesta. Nykypäivänä kenties kirjallisuuttakin merkittävämpi vanhuuden representaatioiden välittäjä on media ja sen kuvastot. Esimerkiksi sanomalehdet kirjoittavat vanhuudesta korostuneen ongelmakeskeisesti: vanhuus nähdään yhteiskunnallisena ongelmana, joka uhkaa nuorempia sukupolvia (Vakimo 2001, 306).

Representaatiot muodostavat rajoiltaan epämääräisiä representaatiojärjestelmiä, joissa on kyse vuosikymmenten ja -satojen mittaan kasautuneesta tekstien, kuvien, oletusten ja arvostelmien kokonaisuudesta. Representaatiojärjestelmät ovat sisäisesti ristiriitaisia ja jatkuvassa muutoksen tilassa: kuvien katsojat ja tekstien lukijat sijoittavat näkemänsä ja lukemansa suhteessa aiemmin näkemäänsä ja lukemaansa, jolloin viitteitä ja yhteyksiä voidaan tunnistaa tai jättää tunnistamatta. (Paasonen 2010, 42).

3.2 Median vanhuuskuvat

Mediasta ja sen äänistä, kuvista, teksteistä ja puheista on tullut erottamaton osa ihmisten arkea. Media muokkaa yhteiskunnallisia näkemyksiä ja säätelee ihmisen välistä vuorovaikutusta sekä tarjoaa ihmisille aineksia identiteettinsä muovaamiseen. Mediatekstit ja -kuvat ylläpitävät niille ominaisia ikä- ja sukupuolijärjestyksiä. (Vakimo 2001, 164–165.)

Vanha nainen on mediamaailmassa jokseenkin näkymätön hahmo. Esimerkiksi televisiossa vanhaa naista ei ole kelpuutettu keskeisiin rooleihin. Vanha naisen esiintyminen on mediateksteissä poikkeus ja tämä poikkeuksellisuus tuottaa hahmolle erityisen merkityksen silloin, kun se mediatekstissä tai -kuvassa esiintyy. (Vakimo 2001, 167–168.) Naisen vanhuus määrittyy mitänsanomattomaksi asiaksi niin journalismissa kuin laajemminkin yhteiskunnallisissa diskursseissa (Vakimo 2001, 169–170).

Sanomalehtien rakentaman vanhuuskuvan on katsottu olevan varsin negatiivinen. Esimerkiksi 1990-luvulla suomalaisten sanomalehtitekstien vanhuuskuvan on tutkittu olleen naisia marginalisoiva ja vanhoja ihmisiä toiseuttava: vanhat ihmiset ovat harvoin itse äänessä, naiset miehiä vähemmän, ja erityisesti laitoksissa olevien ikääntyneiden asioista puhuvat muut kuin asianomaiset itse. Voi siis sanoa, etteivät vanhat ihmiset itse ole olleet mukana tuottamassa representaatioita itsestään, vaan he ovat sanomalehtitekstien rakentamia ”toisia”. (Vakimo 2001, 169.) Teksteissä, joissa vanhat ihmiset olivat itse äänessä, vanhuus näyttäytyi seesteisenä ja rauhallisena ilmiönä (Vakimo 2001, 172).

1990-luvun sanomalehtiteksteissä vanhuudesta kirjoitettiin korostuneen ongelmakeskeisesti, joka tuotti vanhuudesta kuvaa sairautena, köyhyytenä, avun tarpeena ja taloudellisena uhkana muulle yhteiskunnalle. Toistuvasti rakennettiin kuvaa myös ”supervanhuksista”, poikkeuksellisista vanhoista ihmisistä, jotka esitettiin kirjoituksissa oletetun raihnaisen vanhuuden vastakohtina. (Vakimo 2001, 169.) Hyvä esimerkki tästä löytyy 2010-luvultakin: vuonna 2014 Helsingin Sanomat uutisoi Hannes Hynösestä, 101-vuotiaasta sotaveteraanista, joka ihastutti kansaa itsenäisyyspäivän Linnan juhliissa joulukuussa 2014 (Nissinen 2014). Jutuissa Hynöstä tituleerataan ”ilmiöksi”, ”idoliksi” ja ”sosiaalisen median sankariksi”, ja uutisoinnissa painotetaan hänen virkeyttään ja positiivista asennettaan elämään, minkä voi katsoa poikkeavan yleisistä käsityksistä, jotka koskevat yli 100-vuotiaita ihmisiä.

Tv-mainoksissa vanha nainen esitetään yleensä sivuroolissa, yleensä edustamassa jotakin muuta kuin itseään, esimerkiksi olemalla kerronnallinen yllätyskohta tai koominen hahmo. Mainosten vanhuusteot koostuvat vanhan naisen ruumiin, pukeutumisen ja tekemisen kuvauksista sekä hänen höperrytensä luonnehtimisesta. (Vakimo 2001, 306.) Huomionarvoista on sekin, että yleensä vain pieni osa mainoksista on vanhoille ihmisille suunnattuja, vaikka he katsovatkin paljon televisiota. Mainostajat jopa varovat mainostetun tuotteen ja vanhuuden välisiä assosiaatioita. (Vakimo 2001, 306.)

Tutkimuksensa yhteydessä vanhuutta koskevia julkisia diskursseja tarkastellut Vakimo (2001) toteaaakin, että vanha nainen realistisena hahmona on julkisissa diskursseissa ja mediakuvastoissa harvinainen. Silloin kun vanhasta naisesta puhutaan, hänestä puhutaan lähinnä humoristisessa tai negatiivisessa ja ruumiillisuutta korostavassa kurjuusdiskurssissa. Vanhan naisen omaa, vakavasti otettavaa näkökulmaa ei julkisista diskursseista löydy. (Vakimo 2001, 307.)

Pro gradussaan *Helsingin Sanomien* vanhuusaiheisia artikkeleita tutkinut Hilikka Hytti (2010) huomauttaa, että ikääntyneitä naisia koskeva uutisointi on muuttunut 2000-luvulla. Mielenkiinto vanhoja naisia kohtaan on lisääntynyt ja heitä nähdään myös tavallista enemmän viihdeohjelmissa ja elokuvissa. Hytin mukaan vanhoista naisista kirjoitetaan kuin keistä tahansa heidän sukupuoltaan tai ikäänsä korostamatta: he ovat vitalisia oman elämänsä toimijoita. Hytin mukaan *Helsingin Sanomien* artikkeleissa esiintyi kuitenkin jonkin verran sekä positiivisia että negatiivisia vanhuusstereotypioita. Tutkimustulostensa perusteella hän olettaa, että vanhuuden kulttuurinen kuva on muuttumassa monipuolisempaan suuntaan. Uutisointiin vaikuttaa myös tiedostusvälineissä yleistynyt poliittinen korrektius. (Hytti 2010, 51–53).

Oletan, että tämänhetkinen julkinen vanhuuskuva on jotakin Vakimon ja Hytin tutkimustulosten välistä: pelkästään *Helsingin Sanomia* tutkimalla ei mielestäni voi vetää johtopäätöksiä siitä, millainen julkinen vanhuusdiskurssi Suomessa vallitsee, vaikka tutkimuksen kohteena onkin Suomen laajalevikkisin sanomalehti. Omien havaintojeni mukaan viime aikoina vanhoja ihmisiä koskeva uutisointi on kiinnittynyt lähinnä ongelmiin omaishoidossa ja palvelutaloissa, joissa vanhoja ihmisiä kohdellaan huonosti, jopa laiminlyöden.

4 VANHUUS JA VANHENEMINEN TÄLTÄ KOHTAA -PÄIVÄKIRJASSA

4.1 ”Vielä en aio pirstoutua” – Vastarinta vanhenemista kohtaan

Vielä päiväkirjan alussa, 70-luvulla, Meriluodon voi katsoa olevan uuden ikävaiheen kynnyksellä: 51-vuotiaana ja uuden, itsenäisen elämänvaiheen alussa, lasten lähdettyä kotoa, hän vasta aavistelee vanhenemisen alkavan. Keski-ikäinen Meriluoto on aktiivinen työssään, Helsingin kulttuuripiireissä ja ihmissuhteissaan. Erityisesti kirjailijuus on tärkeä osa hänen identiteettiään.

Meriluoto tunnistaa vanhenemisen jo alkaneen, eikä pidä siitä – hän kokee vanhenemisen ennen kaikkea epämiellyttävänä. Vanheneminen näyttäytyy epämääräisenä ja häilyvänä siirtymäaikana, joka lopulta johtaa vanhuuteen:

En pidä vanhenemisestä, en tästä nuhruisesta veltostumisen ajasta kun ei ole sitä eikä tätä. Ehkäpä sitten kun hyväksyy – oman iättömyytensä, ha ha! – vasta pääsee tämän tervatun kynnyksen yli. Vapauteen. (Meriluoto 2010, 9.)

Vanheneminen ja vanhaksi tuleminen eivät näyttäydy selkeinä, valmiina identiteettikategorioina, joihin keski-ian jälkeen vain asetutaan, vaan päinvastoin: vanheneminen on jatkuvaa muutosta ja etenemistä, jota edes ihmisen itsensä on vaikea hahmottaa. Meriluoto korostaa vanhenemisen hyväksymisen tärkeyttä, jonka jälkeen voi siirtyä ”vapaaseen” vanhuuteen. Päiväkirjamerkinnöissään Meriluoto kirjoittaa tarkkailevansa itseään etsien itsestään vanhenemisen merkkejä ja tulkiten havaitsemiaan muutoksia mahdollisiksi merkeiksi vanhenemisestä: ”Kieltämättä olen jotenkin ’lopussa’. Mikään ei innosta. Jännärin ilmestyminen, muutto, Kreetta – ei se riitä syyksi. Vanhuus?” (Meriluoto 2010, 79).

Meriluoto esittelee havaitsemiaan vanhenemisestä johtuvia fyysisiä ja psyykkisiä muutoksia sangen negatiiviseen sävyyn: hän näkee vanhenemisen ennen kaikkea pysähtymisenä, jämähtämisenä ja luovuttamisena. Tärkeää onkin, ettei lannistu tai ”suostu” vanhuuteen (Meriluoto 2010, 79). Vanhenemisen torjumisessa tärkeää on liikkeessä pysyminen: ”Ei saa jäädä paikoilleen” (Meriluoto 2019, 80). Meriluoto myös pyrkii aktiivisesti taistelemaan

vanhenemista vastaan hormonihoidoin, joiden käytön myötä hän tuntee, ettei ”totisesti olekaan vanha, ohi”, vaan ”taas alttiina” (Meriluoto 2010, 92).

Vanhenemisen Meriluoto kirjoittaa huomaavansa ennen kaikkea ulkonäkönsä kautta. Päiväkirjan alussa hän ei tunne itseään vanhaksi, vaikka esimerkiksi fyysiset muutokset niin viestittävätkin: ”Uudesta piianpeilistä katsoo yhä vanhempi naama” (Meriluoto 2010, 64). Hän ei halua määrittyä vanhaksi, ja närkästyikin suuresti, kun hänen ikänsä otetaan puheeksi: ”Taas olen jäänyt ilman valtion taiteilijastipendiä. Ville [--] suositteli eläkettä – jumalauta, olenko niin out? Tuntuisi nurinkuriselta anoa eläkettä voidakseen työskennellä” (Meriluoto 2010, 84). Meriluoto loukkaantuu eläkevihjailuista, sillä kokee itse olevansa täysin työkykyinen. Lisäksi hän selvästi liittyy eläkkeelle jäämiseen kustantamon halun siirtää hänet syrjään, viedä häneltä kirjailijan identiteettinsä.

Meriluodon käsitykset omasta fyysisestä ja henkisestä iästään ovat siis ristiriidassa keskenään, mikä voi vahvistaa Meriluodon vastahakoista suhtautumista vanhenemiseen: ”[--] fyysinen kyky heikentyy. Ihminen, käytetty astia. Mutta vielä en aio pirstoutua”. (Meriluoto 2010, 65). Ristiriitainen käsitys omasta iästä liittyy siihen, ettei kronologisen iän ja iän subjektiivisen kokemisen välillä ole suoraa suhdetta: on yleistä, että ihmiset kokevat itsensä nuoremmiksi kuin kronologiselta iältään ovat (Jyrämä 2001, 285; 283). Yleensä ihmiset eivät halua määrittyä vanhoiksi, mikä voi johtua vanhuusdiskurssien kulttuurisesta vallasta: vanhuus määrittyy julkisissa puheissa ”ei ihmisyyden leimaamaksi ajaksi, poikkeukselliseksi tilaksi ja alentavaksi toisista riippuvaisuudeksi” (Vakimo 2001, 313).

Voikin olla, että Meriluodon vanhuuteen liittämät negatiiviset konnotaatiot ovat seurausta vanhuuteen liittyvistä stereotyyppioista ja julkisesta vanhuusdiskurssista. Useaan otteeseen Meriluoto kieltää iän merkityksen kokonaan: ”Ja kehitystä tapahtuu eikä merkitse hevon paskaa minkä ikäinen ihminen on” (Meriluoto 2010, 49). Rantamaan (2001) mukaan henkilökohtainen kokemus muuttumattomasta, ”iättömästä minästä” on eräänlainen psykologinen strategia. Iättömyyttä korostamalla on mahdollista tuottaa jatkuvuuden ja pysyvyyden tunnetta, joka suojaaa vanhenemiseen liittyviltä, usein negatiiviseksi määritellyiltä muutoksilta. Iättömyysdiskurssi liittyy suuremmissa mittakaavassa myös kulttuuriseen kontekstiin, tässä tapauksessa länsimaiseen yhteiskuntaan, jossa vanhenemiseen suhtaudutaan negatiivisesti. (Rantamaa 2001, 64).

Meriluoto myös ymmärtää, että ikänsä puolesta häneltä ja vanhenevilta ihmisiltä yleensä odotetaan tietynlaista käyttäytymistä, ikänormin noudattamista, ja kokee sen ulkoapäin

kohdistuvana paineena: ”Ikä on harhaa, yhteiskunnallista painetta. Ei muuta” (Meriluoto 2010, 99).

Vastarintaisessa suhtautumisessa vanhenemiseensa Meriluoto korostaa seksuaalisuuden ja erotiikan merkitystä itselleen ja identiteetilleen, minkä tulkitsen aktiiviseksi vastarintaan asettumiseksi. Seksuaalisuudella on vahva side vanhuuteen liittyviin ikänormeihin: seksuaalisuus on tavallisesti kytketty nuoruuden ja aikuisuuden ikäkausiin, ja ikääntyneitä on pidetty epäseksuaalisina – usein ikääntyneiden seksuaalista aktiivisuutta jopa paheksutaan (Jyrkämä 2001, 133, 274). Meriluoto ei tällaiseen normitukseen kuitenkaan suostu, vaan asettuu haastamaan normia uhmakkaasti:

Minulle erotiikka on hyvin tärkeää. Keskeistä. Aina. Ei ihminen muutu iän myötä. Lapsellista uskotella sellaista. Minä vielä kirjoitan kirjan siitä – kun muut ikääntyneet eivät kirjoita, eivätkö jaksa, vai ovatko myöntyneet vallitseviin normeihin etteivät uskalla. (Meriluoto 2010, 66)

Meriluoto myös kiinnittää huomiota siihen, millaisen merkityksen sukupuoli tuo vanhenemiselle ja vanhuudelle. Meriluoto kokee vanhenemisen vähentävän sukupuolen merkitystä, jopa häivyttävän sukupuolta:

Nurinkurista tämä puhuminen vanhenemisestä, kuolemasta. Iättömyys, jonka yhteiskunnallinen paine nielee. Ei yli 50-vuotias nainen saa olla nainen. Vaikka onkin. Voimakkaammin kuin samanikäinen mies on mies. Tunnen minä niitä. (Meriluoto 2010, 86).

Vakimo (2001, 311) toteaa haastatteluaineistonsa perusteella, että naisille ikääntyminen merkitsee jossain määrin vapautumista ikä- ja sukupuolijärjestysten kahleista, jolloin heillä on vapaus päättää elämästään aiempaa laajemmin. Meriluoto ei kuitenkaan vielä tässä vaiheessa pidä sukupuolensa merkityksen heikentymistä hyvänä asiana, vaan kokee sen lähinnä häiritseväksi seksuaalisuutensa toteuttamisen kannalta.

4.2 ”Minusta tämä on jännää” – Kokemusrikas vanhuus

Vanhuuden representointi jännittävänä, uutena elämänvaiheena korostuu erityisesti 80-luvun päiväkirjamerkinnöissä, jolloin Meriluoto on hyväksynyt vanhenemisen kiistämättömänä osana elämää ja ottanut sen osaksi identiteettiään, sillä nyt hän määrittelee itsensä ikänsä perusteella: ”Minä olen vanha” (Meriluoto 2010, 87). Vastarintainen asenne on vaihtunut

levolliseen uteliaisuuteen: ”Merkkillistä olla tässä. Ja näin rauhallisena. Oikealla kohdalla, viimeinkin” (Meriluoto 2010, 115). Vanhuus tuntuukin uudelta mahdollisuudelta, josta voi nauttia, mikäli siihen asennoituu oikein:

Nyt ihmettelen todella olenko astumassa jatkoaikaan. Siihen jossa ei tarvitse olla huolissaan. Jonka antaa tulla vain, täysin, avoimin sylin. [--] Maailma on täynnä huumoria, oivalluksia, tajuavia hymyjä – jos se on vanhuutta, ”jatkoaikaa”, se on valtavan rikasta. Minusta tämä on jännää. (Meriluoto 2010, 141.)

Meriluoto huomaa joidenkin vanhuutta koskevien käsitystensä olleen vääriä. Aiemmin hän korosti sitä, kuinka ei saa pysähtyä, jäädä paikoilleen tai antautua vanhenemiselle, koska ymmärsi vanhenemisen lähinnä negatiivisena elämän hiipumisena ja jämähtämisenä. Nyt Meriluodon käsitys on muuttunut: ”Vanhuus on harhaa. Tarkoitan tuollaisena sammumisena, kaikkinaisen sammumisen käsitteenä. Ihminen on ikuinen. Jos hänen sallitaan olla. Jos hän itse sallii itsensä olla.” (Meriluoto 2010, 207). Meriluoto korostaa hyväksynnän tärkeyttä, sillä hyväksymisen kautta vanhuuden ajasta voi ottaa kaiken irti. Vastarintaan ei siis enää ole tarvetta.

Vielä päiväkirjansa lopussa, kun vanhuus tuntuu vaikealta ja elämä epätoivoiselta, Meriluoto pysyy kannassaan:

Miksi ylipäänsä väitetään vanhenemista jonkinlaiseksi psyykkiseksi autioitumiseksi, köyhtymiseksi, kun se on nimenomaan rikastumista, täyttymistä äärimmilleen? Mistä sekin myytti on syntynyt? (Meriluoto 2010, 390.)

Kun Meriluoto ei pyri enää taistelemaan vanhenemista vastaan, vanhenemisen ja vanhana olemisen positiiviset vaikutukset saavat enemmän tilaa. Huomio kääntyy negatiivisista, fyysisistä muutoksista vanhuuden kokemukseen, joka on jotain muuta, kuin hän aiemmin osasi odottaa. Vielä vanhetessakin voi kasvaa ja saada uusia kokemuksia: ”Joka tapauksessa koen taas uutta. Asioita selvitettävä, tiliä tehtävä. Ei se tyhjää ole.” (Meriluoto 2010, 97). Vanhuus on tajunnan laajenemista ja monikerroksellista assosiaatioiden verkkoa (Meriluoto 2010, 218), eli kaikkea muuta kuin tyhjyyttä tai autioitumista. Vanhuus onkin ajattelun vapautumista ja uudenlaisia näkökulmia:

Ihminen kuolee liian varhain, hän ei ehdi kypsyä näkemään ohi tavanomaisten, juuri tässä vaiheessa fiksuiltakin tuntuvien käsityksien. Syvemmillä piilee jotakin, yllätyksiä, hurjia ennen aavistamattomia näkemyksiä. Juuri nyt, vanhana, on vapaa ymmärtämään uutta. (Meriluoto 2010, 329.)

Meriluoto hyväksyy fyysisen raihnaistumisensa osana vanhuutta. Sairauksista ja erilaisista kolotuksista on tullut arkipäivää: hampaat tippuvat, nivelet natisevat, näkö heikkenee (Meriluoto 2010, 218). Fyysisen kunnon heikkeneminen ei kuitenkaan estä vanhuuden ajan kokemuksellista rikkautta. Päiväkirjamerkintöjen perusteella Meriluodon elämänhalu on kaikista vaivoista huolimatta vahva:

Ylipäänsä en tahtoisi vielä kuolla, vaikka kaikkinaisen raihnaus oireilee jonkinlaista lopun loppua – ei kai halua elää kasviksena, ilman ilmaisukykyä, ajattelukykyä. Mutta vielä minä ilmaisen. Vielä minä ajattelen. (Meriluoto 2010, 162.)

Meriluoto siis korostaa ajattelun ja kaikkinaisen aivojen toiminnan tärkeyttä, mikä voi johtua hänen kirjallisuudestaan: Meriluoto ei halua luopua työskentelystä, vaikka jääkin eläkkeelle. Meriluoto kokee itsensä täysin työkykyiseksi ja kirjoittaakin aktiivisesti koko päiväkirjan ajan sekä runoja että proosaa. Päiväkirjan loppuvaiheilla muistojen merkitys korostuu, mikä näkyy muun muassa siinä, että hän alkaa kirjoittaa menneisyydestään, esimerkiksi lapsuudestaan ja edellisestä avioliitostaan Lauri Viidan kanssa. Samoihin aikoihin Meriluoto alkaa käydä läpi myös entisiä päiväkirjojaan ja hioa niitä julkaisukuntoon.

Työskennellessään aktiivisesti Meriluoto huomaa myös, että vanhuus on mahdollisuus irrottautua tietyistä rooleista, normeista ja velvoituksista. Vanhana on oikeus olla ”itseks”, ottaa aikaa ja tilaa itselleen:

Minun on oltava yksin. Vain siinä tilassa pystyn harmonisoitumaan ja tekemään työtä. Onko se sitten vanhentumista? Tai jostakin sosiaalisesta tilanteesta lähtevää, vanhenemisen tilanteesta: ei ole enää perheveloituksia, ei tietynlaisia elämän vaatimuksia, on OIKEUS olla itse. (Meriluoto 2010, 97).

4.3 ”Kukaan ei auta” – Epätoivoinen vanhuus

Epätoivoisen, avuttoman vanhuuden representaatiot korostuvat erityisesti päiväkirjan loppuvaiheilla, jolloin vanhuuden fyysiset vaikutukset alkavat todella haitata Meriluodon ja hänen aviomiehensä Joukon arkipäiväistä elämää. Epätoivoisen vanhuuden representaatiot kiinnittyvät ennen kaikkea myöhäisvanhuuden aikaan, jota harvoin tuodaan esille esimerkiksi median kuvastoissa (Vakimo 2001, 313). Liikkumisvaikeuksien ja sairasteluiden lisäksi Meriluodon muisti heikentyy, mikä aiheuttaa suurta huolta:

Alan kyllä jo olla aika huolissani. Nimet ovat kadonneet aikoja sitten, mutta nyt alkaa kadota muitakin sanoja, varsinkin harvoin käytettyjä. Ne tulevat kyllä esiin taas, viiveellä, nimiä myöten. Mutta jotakin on kuitenkin vialla. En tiedä onko tämä normaalia vanhenemista vai alzheimeria. En kuitenkaan pidä siitä yhtään. (Meriluoto 2010, 291).

Kun Joukon terveydellinen tila romahtaa, Meriluoto joutuu ottamaan vastuuta miehestään ja heidän yhteisestä kodistaan, vaikka tuntee, ettei edes itse pärjää: ”Mutta löytyykö minusta auttajaa? Ei kovin pitkään enää. Jouko tarvitsee jatkuvasti käsivarren. Minäkin, mutta ei sitä molemmille löydy.” (Meriluoto 2010, 392.)

Joukon terveydelliset ongelmat ja niiden aiheuttama avuntarve menevät Meriluodon omien tarpeiden yli: ”Olisipa minulla joku auttaja. Minulla, minulla – kai siinä on kysymys ensi kädessä Joukosta. Mutta kyllä minäkin tarvitsisin... Joukonkin takia” (Meriluoto 2010, 353). Merkintöjen perusteella Meriluoto on käytännössä aviomiehensä omaishoitaja, vaikkei sitä suoraan merkinnöissä mainitsekaan. Tilanne on jokseenkin tyypillinen: yleensä naiset elävät miehiä pidempään ja siten joutuvat puolisoidensa omaishoitajiksi suuremmalla todennäköisyydellä.

Epätoivo linkittyy erityisesti avuttomuuden tunteeseen ja avun puutteeseen. Meriluoto kirjoittaa toistuvasti tarvitsevansa apua, jota kukaan ei anna: ”Kukaan ei auta. Miten minä voin olla niin avuton. [--] Eikö nyt joku voisi auttaa?” (Meriluoto 2010, 400). Epäselvää kuitenkin on, onko apua varsinaisesti pyydetty, vai odotetaanko, että avun pitäisi tulla pyytämättä – Meriluoto toivoo, että saisi osakseen solidaarisuutta ja empatiaa, eikä vain apua, joka on annettu velvollisuudesta, ”hampaat irvessä” (Meriluoto 2010, 400). Meriluoto on pahoillaan, jopa loukkaantunut, erityisesti lähipiirinsä, ”klaanin” toiminnasta: ”Ja onko lähiympäristö tietoinen ja vain ajattelee kyllästyneenä: menkööt! Emme me ole positiivisia. Me olemme rasisus” (Meriluoto 2010, 379).

Klaani, eli perhekunta, jonka muodostavat Meriluodon ja Joukon lapset heidän entisistä avioliitoistaan, loistaa poissaolollaan, kun apua kipeästi tarvittaisiin. Kuitenkin kynnyksellä avun pyytämiseen voi olla korkea, jos ylpeys ja pärjäämisen kulttuuri ovat vahvoja:

Miksi, miksi ihminen tulee vanhaksi? Miksi, miksi ei ole apua vaikka klaaniin kuuluu kymmeniä? Ehkä me ei pyydetä. Ehkä on vähän ylpeyttä jäljellä. Eikä tarvitsisi olla. (Meriluoto 2010, 360.)

Avunpyynnöt jäävät lähinnä päiväkirjamerkintöjen epätoivoisiksi huudahduksiksi. Käy myös ilmi, että ristiriitaisesti Meriluoto kirjoittaa, ettei halukaan apua, sillä ei halua vaivata

lähipiiriään: ”Apua! Eikä sitäkään halua. Ei tahdo vaivata. Ja vaivaa silti.” (Meriluoto 2010, 398.) Merkinnöissä on vahvasti läsnä tarve pärjätä itsenäisesti ja olla vaivaamatta sukulaisia vanhuuden aiheuttamilla ongelmilla. Toisaalta avun tarve ja sen pyytämisen vaikeus, joka lähentelee nöyryyttävyyttä, voi johtua kohtuuttomasta pelosta toisista riippuvaisuutta kohtaan ja kulttuurimme hyväksytystä käsityksestä individualistisesta ja autonomisesta yksilöstä (Vakimo 2001, 313).

Apua käytännön asioissa Meriluoto ja Jouko saavat kodinhoitajalta ja kotisairaanhoidajalta, jotka eivät kuitenkaan korvaa läheisen ihmisen antamaa tukea ja henkistä olkapäätä: ”Pahinta on tämä tyhjiys. Ei kukaan välitä. Ei kukaan tue, ei edes se keppi” (Meriluoto 2010, 385). Arki alkaa muuttua passiiviseksi ja yksinäiseksi kotona istumiseksi, sillä kynnyks erillisiin aktiviteetteihin ja tapahtumiin osallistumiseen on korkea, kun fyysinen kunto on niin heikko:

Tylsää. Istua paikoillaan ilman virikkeitä. Ohjelma suunnilleen sama joka päivä: kodinhoitaja tiskaa, pyykkää, vie roskat – siinä suunnilleen kaikki, sujuu vajaassa tunnissa. Kotisairaanhoidaja käy silloin tällöin, nyt jalka lienee tulehdukseton. Ruoka tuodaan 3 kertaa viikossa. (Meriluoto 2010, 376.)

Heikon terveydentilan lisäksi Joukon alkoholismi pahenee, mikä lisää päiväkirjamerkintöjen synkkyyttä entisestään. Meriluoto epäilee, että Jouko tekee tietoista itsemurhaa ja pelkää, että tämä kuolee hänen käsiinsä (Meriluoto 2010, 379, 401). Meriluoto tuntee itsensä voimattomaksi, kun ei voi auttaa aviomiestään tai parantaa häntä, eikä saa edes kaipaamaansa apua tai tukea vaikeassa tilanteessaan. Lohduton yksinäisyyden tunne on vahva:

Minulla ei ole enää kumppania – ja mitä sekään merkitsee, ei yhtään mitään. Kaikki tuhoutuu. Arvot, joihin on luottanut, menettävät merkityksensä. Hirvittävä olemassaolo. (Meriluoto 2010, 357.)

Merkinnöissä on läsnä luovuttanut, jopa itsetuhoinen sävy:

Tulee jo mieleen onko meistä enää mihinkään. Ehkä olisi parasta lopettaa koko juttu, molempien. Teemmeköhän me vielä joskus piankin yhteisen itsemurhan. Kun ei meistä enää paljoon muuhunkaan ole. (Meriluoto 2010, 314.)

Merkintöjä leimaa vahva merkityksettömyyden tunne. Meriluoto kokee, ettei hänellä tai Joukolla ole mitään väliä; he ovat turhia, heitä ei huomioida tai heistä ei välitetä – he ovat marginaalissa sekä henkilökohtaisessa elämässään, että yhteiskunnassa kokonaisuudessaan. Meriluoto kirjoittaa kustantamostaan WSOY:stä närkästyneeseen sävyyn, sillä kustantamo ei ota hänen korkeaa ikäänsä huomioon käytännön asioissa: ”WSOY:kään ei piittaa vanhan kirjailijan konkreettisista ongelmista: lähettää taas 30-kiloisen postilähetyksen itse

haettavaksi.” (Meriluoto 2010, 400). Meriluodon mukaan kustantajalla ei ole empatiaa vanhoja ihmisiä kohtaan (Meriluoto 2010, 355). Merkityksettömyys linkittyy siis suurempaan viitekehykseen, vanhoihin ihmisiin yleensä ja heidän kohteluunsa esimerkiksi erilaisissa tapahtumissa:

Väkisinkin ihmettelee missä olisi meille fiksuille ikäihmisille jotakin ravintoa. Kirjamesutkin ovat kaikkea muuta kuin kirjoja. Turhauttaa. Vai olemmeko me vain jälkeenjääneitä, pelkkää roskaa. (Meriluoto 2010, 381.)

Päiväkirjamerkinnöissään Meriluoto alkaa käsitellä ajatusta kuolemasta aiempaa enemmän: hän toteaaakin, että ”Tässä iässä alkaa jäädä kuolemiseen loukkuun” (Meriluoto 2010, 298). Hän kirjoittaa sekä omasta kuolemastaan että Joukon kuolemasta, mikä aiheuttaa hänessä suurta surua ja pelkoa. Päiväkirjamerkintöjä leimaa syvä väsymys ja uupumus: ”Väsyttää. Viitsikö enää. Mitään.” (Meriluoto 2010, 354). Vaikeuksien ja väsymyksen keskellä oma kuolema alkaa tuntua helpotukselta:

Oli jumalainen ilta, istuin ja istuin ja tajusin, että se oli ehkä viimeinen kertani siinä, tänä kesänä tai minään kesänä. [--] Olisin voinut jäädä siihen, nukahtaa siihen, kuolla siihen. Se olisi ollut helppoa. (Meriluoto 2010, 307.)

Päiväkirjan viimeinen merkintä on kirjoitettu tammikussa 2004, kaksi vuorokautta Joukon kuoleman jälkeen.

4.4 ”Henkilökohtainen on poliittista” – Yhteenveto

Tältä kohtaa -päiväkirjan vanhuusrepresentaatiot paljastavat vanhuuden kokemuksen eri sävyjä ja valottavat vanhuusajan kokemuksellista luonnetta. Vanhuuden kokemus ja sen kautta kirjoittamalla muodostetut representaatiot vaihtelevat sen mukaan, minkä ikäinen Meriluoto on kirjoittaessaan. Eri ikäkausina vanhuuden eri puolet tulevat esille eri tavoin: esimerkiksi päiväkirjan alussa vanhuus näyttäytyy lähinnä tulevaisuudessa odottavana outona ja pelottavanakin muutoksena, kun taas päiväkirjan lopussa vanhuus on todellinen ja elämää määrittävä identiteettikategoria.

Määrittelemiini vanhuusrepresentaatioihin ja niiden kautta hahmottuvaan vanhuuskuvaan vaikuttavat iän ohella myös monet intersektionaaliset tekijät, tärkeimpinä sukupuoli, sosioekonominen tausta sekä sosiaaliset verkostot. Nämä tekijät muokkaavat vanhuuden

kokemusta ja tekevät sitä subjektiivisen. Meriluodon kohdalla mahdollisesti taustalla vaikuttavia tekijöitä ovat hänen ammattinsa sekä hänen aviomiehensä mielenterveydelliset ongelmat ja alkoholismi. Koska analysoitava teos on päiväkirja, vanhuuden ja vanhenemisen subjektiivis-kokemuksellinen ulottuvuus nousee esiin erityisen hyvin.

Meriluoto jakaa selkeästi vanhuuden ainakin kahteen eri kategoriaan: on fyysistä vanhenemistä, jonka etenemistä ei voi estää ja joka on ikävää, mutta väistämätöntä, sekä psyykkistä vanhenemistä, jonka hän määrittelee rikastumiseksi, kokemuksien moninaisuudeksi ja elämäkokemuksen tuomaksi viisaudeksi, mikäli uskaltautuu irrottautua syvälle juurtuneista stereotyyppisistä vanhuuskäsityksistä.

Analysoimissani kolmessa representaatiokategoriassa suhde vanhuuteen on jatkuvasti neuvottelujen kohteena ja Meriluodon muodostamat representaatiot heijastelevat hänen henkilökohtaisia asenteitaan vanhuutta kohtaan, jolloin vanhuudesta ja vanhenemisestä muodostuu kuva monitahoisena prosessina. Vastarintaisessa suhtautumisessa korostuu haluttomuus vanhentua ja määrittyä vanhaksi, sillä ajatus vanhenemisestä liitetään kulttuurisiin vanhuusstereotypioihin ja nähdään ennen kaikkea fyysisenä rapautumisena. Haluttomuutta vanhentua korostaa ristiriita todellisen, kronologisen iän ja sen, minkä ikäinen kokee olevansa, välillä.

Suhde vanhenemiseen ja vanhuuteen muuttuu toisessa kategoriassa, jossa stereotyyppiset käsitykset todetaan virheellisiksi: vanhuudesta löydetään paljon hyvää, mikä näkyy elämänviisautena ja syvinä, monipuolisina kokemuksina. Korostuneen positiiviseen vanhuuden representointiin mahdollisesti vaikuttaa myös muuten onnellinen elämäntilanne, kun esimerkiksi tyytyväisyys parisuhteeseen ja muihin sosiaalisiin suhteisiin on korkeaa. Kolmannessa kategoriassa epätoivo ja avuttomuus hallitsevat vanhuuden kokemusta: tarve pärjätä yksin on vahva, mutta käytännön elämä on vaikeaa ilman ulkopuolista auttajaa. Epätoivo ja avuttomuus saavat aikaan turhautuneisuutta, joka kohdistuu sekä lähipiiriin että yhteiskuntaan. Aviomiehen kärsimyksen sivusta seuraaminen syventää avuttomuuden kokemusta entisestään ja saa aikaan syvää masennusta.

Täytyy kuitenkin huomioida, että luomani kolme analyysikategoriaa ovat jokseenkin yksinkertaistettuja esityksiä vanhenemisen kokemuksesta, ja tarkoitettu ennen kaikkea analyysin tueksi: näin ollen ei voi väittää, että Meriluodolla keski-ikässä ilmenevä haluttomuus ikääntyä olisi koko sen ajan päiväkirjamerkintöjä määrittävä piirre. Vaikka analyysissäni myöhäisvanhuus näyttäytyy ennen kaikkea epätoivoisena ja avuttomana elämänvaiheena,

myös sen ajan päiväkirjamerkinnöissä on pilkahduksia toivosta ja hyvästä mielestä. Analyysikategoriat siis tavoittavat Meriluodon kokonaisvaltaisen kirjoitusten sävyn, mutta eivät kerro koko totuutta tyhjentävästi: vanhenemisen ja vanhuuden kokemus on eittämättä vielä esittelemiäni representaatioitakin syvempi ja rikkaampi ilmiö. On tärkeää huomata myös se, että kysymyksessä on yhden ihmisen henkilökohtainen kokemus, joten analyysin tuloksia ei voi yleistää koskemaan kaikkia ikääntyneitä tai ikääntyviä ihmisiä, mikä ei tutkielmani tavoitteisiin kuulunutkaan.

Meriluodon kirjoitukset vanhenemisestä ja vanhuudesta edustavat kulttuurisia käsityksiä vanhasta naisesta sekoittuen hänen omaan subjektiiviseen ja yksityiseen kokemukseensa omasta vanhenemisestaan ja vanhuudestaan. Kirjoituksissaan Meriluoto vertaa omaa vanhuudenkokemustaan yleisiin ja laajalti tunnettuihin käsityksiin ikääntymisestä. Tutkimukseni kannalta merkittävimpiä havaintoja ovat Meriluodon pyrkimykset kyseenalaistaa ja taistella vanhenemistä koskevia stereotyyppioita vastaan sekä hänen tapansa kuvata vanhuutta rikkaana ja jännittävänä elämänvaiheena. Myös myöhäisvanhuuden epätoivoisuuden ja avuttomuuden kuvaus on merkittävä lisä nykyiseen vanhuuskeskusteluun, sillä yleensä myöhäisvanhuuden representaatiot ovat kulttuurisissa kuvastoissa vähäisiä aiheen arkaluonteisuuden vuoksi. Meriluodon päätös julkaista *Tältä kohtaa* -päiväkirja on tietoinen valinta, minkä voi tulkita haluksi ottaa kantaa vanhuutta koskeviin stereotyyppisiin käsityksiin.

Tältä kohtaa -päiväkirjan vanhuusrepresentaatiot eroavat median vastaavista. Meriluodon *Tältä kohtaa* -päiväkirja tavoittaa median kuvastoissa ja sosiaaligerontologisessa tutkimuksessa kadotettuja piirteitä: se kuvaa vanhuuden monimuotoisuutta ja yksilöllistä erityisyyttä ja huomioi myös sukupuolierot. Representaatiot noudattavat Hytin (2010) tutkimustuloksia vanhuuden kulttuurisen kuvan monipuolistumisesta. Ilmestymisajankohtansa perusteella *Tältä kohtaa* osallistuu vanhuuden kuvastoa monipuolistamaan pyrkivään keskusteluun, johon on ottanut kantaa myös Eeva Kilpi teoksellaan *Kuolinsiivous* (WSOY 2012). Sekä Meriluodon että Kilven teoksia yhdistää vanhuuden subjektiivisen kokemuksen näkyväksi tekeminen ja vanhenemisen hyvien puolien esille tuominen, jotka ovat julkisissa vanhuusdiskursseissa usein harvinaisia. Henkilökohtainen on edelleen poliittista.

5 PÄÄTÄNTÖ

Olen kandidaatintutkielmassani tutkinut Aila Meriluodon *Tältä kohtaa* -päiväkirjan vanhenemisen ja vanhuuden representaatioita. Olen kartoittanut päiväkirjaa omaelämäkerrallisen kirjallisuuden lajina ja pohtinut sen erityispiirteitä ja merkityksiä, joita se tuo analyysiini. Tärkeimpänä päiväkirjan piirteenä olen pitänyt sen henkilökohtaista ja intiimiä luonnetta, jonka olen olettanut helpottavan vanhuuden ja vanhenemisen kokemukseen tarttumista ja sen tarkastelua. Olen yhdistellyt Philippe Lejeunen (2009) päiväkirjaa koskevia teoretisointeja suomalaisten päiväkirjatutkijoiden ajatuksiin ja pohtinut myös julkaistun päiväkirjan ongelmallista määrittämistä.

Analysoidessani Meriluodon päiväkirjalle antamia merkityksiä olen käyttänyt tukenani terapeutin kirjoittamisen teoriaa, sillä Meriluodon kohdalla päiväkirjan kirjoittamisen vahvin motiivi on terapeutin purkautuminen, mikä vaikuttaa myös päiväkirjamerkintöjen korostuneeseen negatiiviseen sävyyn. Olen todennut tämän vaikuttavan myös analyysiin ja tarkastelemini vanhuuden representaatioihin.

Analyysini tueksi olen luonut kolme keskenään erilaista ja ristiriitaistakin representaatiokategoriaa, jotka sijoittuvat vanhuuden eri ajanjaksoille: kolmen vuosikymmenen päiväkirjamerkintöjen pohjalta vanheneminen ja vanhuus näyttäytyvät kolmessa kovin erilaisessa valossa. Vanhenemisen ja vanhuuden representaatioita analysoidessani olen yhdistänyt havaitsemiini representaatioihin sosiaaligerontologista ja sosiologista tutkimusta vanhuudesta analyysini tueksi ja kiinnittäkseni analyysin osaksi laajempaa yhteiskunnallista keskustelua. Lisäksi olen pyrkinyt vertaamaan julkista vanhuusdiskurssia ja sen luomia vanhuuden representaatioita Meriluodon vastaaviin.

Analyysiosiossa tekemieni havaintojen ja mediassa vallitsevien vanhuusdiskurssien tarkastelun perusteella olen todennut, että *Tältä kohtaa* -päiväkirjan vanhuusrepresentaatiot sekä kyseenalaistavat että monipuolistavat median yksipuolisia vanhuuskuvia, jotka usein perustuvat stereotyyppisiin ja yksinkertaistettuihin käsityksiin vanhuudesta. *Tältä kohtaa* -päiväkirja tuo vanhuuskeskusteluun kaivattua subjektiivista kokemusta vanhenemisestä ja vanhuudesta. Meriluodon sanoin:

Olen muuten ajatellut näitten viimeisten päiväkirjojen kohtaloa. Jouko, Ursula, Petri, Sami, Aija, keitä lienettekin – älkää hävittäkö näitä, tuli mitä tuli – ne ovat jälleen viestejä siitä mitä juuri tapahtuu. Luulen että niillä on merkitystä nimenomaan ihmisen ymmärtämisessä. (Meriluoto 2010, 298.)

LÄHTEET

Kohdeteos

Meriluoto, Aila (2010). *Tältä kohtaa. Päiväkirja vuosilta 1975-2004*. (toim.) Anna-Liisa Haavikko. Helsinki: Siltala.

Painetut lähteet

Haavikko, Anna-Liisa (2010) ”Toimittajan esipuhe”. Teoksessa Meriluoto Aila (2010) *Tältä kohta. Päiväkirja vuosilta 1975-2004*. (toim.) Anna-Liisa Haavikko. Helsinki: Siltala.

Hytti, Hilikka (2010) *Ikääntynyt nainen mediassa*. Gerontologian ja kansanterveyden pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston terveystieteiden laitos.

Jyrkämä, Jyrki (2001) ”Vanheneminen ja vanhuus”. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (2001) (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino. 267–323.

Knuuttila, Tarja & Lehtinen, Aki Petteri (toim.) (2010) *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Lejeune, Philippe (2009) *On Diary*. Honolulu: University of Hawaii Press.

Lindquist, Anita (2009) ”Kirjoittaminen itsehoitona ja psykoterapeuttisena menetelmänä”. Teoksessa Ihanus, Juhani (2009) (toim.) *Sanat että hoitaisimme. Terapeuttinen kirjoittaminen*. Helsinki: Duodecim. s. 70–96.

Makkonen, Anna (1993) ”Valkoisen kirjan kutsu eli löytöretkellä päiväkirjojen maailmoissa”. Teoksessa Ahola, Suvi (1993) (toim.) *Hiljaista vimmaa. Suomalaisten naisten päiväkirjatekstejä 1790-luvulta 1990-luvulle*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. s. 360–374.

Norkola, Tero (1996) ”Kirjoituksia sydänten kammioista: henkilökohtaisen päiväkirjan poetiikkaa”. Teoksessa Norkola, Tero & Rikkinen, Eila (toim.) *Sivupolkuja: tutkimusretkiä kirjallisuuden rajaseuduille*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. s. 37–50.

Paasonen, Susanna (2010) ”Sukupuoli ja representaatio”. Teoksessa: Saesma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (2010) (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino. s. 39–49.

Rantamaa, Paula (2001) ”Ikä ja sen merkitykset”. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (2001) (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino. s. 49–95.

Sääskilähti, Nina (2011) *Ajan partaalla. Omaelämäkerrallinen aika, päiväkirja ja muistin kulttuuri*. Nykykulttuurin tutkimuksen julkaisuja 105. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Vakimo, Sinikka (2001) *Paljon kokeva, vähän näkyvä. Tutkimus vanhaa naista koskevista kulttuurisista käsityksistä ja vanhan naisen elämäkäytännöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vatka, Miia (2005) *Suomalaisten salatut elämät. Päiväkirjojen ominaispiirteiden tarkastelua*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sähköiset lähteet

Nissinen, Hannes (2014) ”101-vuotiaan Hannes Hynösen itsenäisyyspäivä jatkui aamukolmeen – ”jos elän vanhaksi, tätä on mukava muistella”” Helsingin Sanomat 7.12.2014 Saatavilla: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1417922130946> [Tarkistettu 10.4.2016].